

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**А. В. Череп, доктор економічних наук. О. В. Степаненко, студентка.
ДВНЗ «Запорізький національний університет»**

© Череп А. В., 2013.

© Степаненко О. В., 2013.

Стаття отримана редакцією 04.06.2013 р.

Вступ. Автори сучасних досліджень машинобудування як провідної галузі промисловості України наголошують, що для забезпечення високої фінансової ефективності та стійкості підприємства, його ефективної організаційної структури управління керівники повинні гарантувати організацію економічної безпеки на належному рівні.

Актуальність дослідження полягає в тому, що економічна безпека підприємств є основним механізмом забезпечення нормального функціонування та подальшого розвитку підприємництва в економіці. Сьогодні керівники машинобудівних підприємств розробляють ринкові стратегії для забезпечення конкурентних відносин і стратегії безпеки, куди входять: інтелектуальна безпека; кадрова безпека; фінансова безпека; інформаційна безпека; соціальна безпека; правова безпека.

Метою статті є аналіз основних методів оцінювання стану економічної безпеки сучасних машинобудівних підприємств. Для досягнення поставленої мети треба виконати такі **завдання**: розглянути сучасний рівень економічної безпеки машинобудівного підприємства; проаналізувати існуючі концепції розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств з урахуванням безпеки їх економічної поведінки; схарактеризувати й обґрунтувати основну функцію кадрової безпеки як складової економічної безпеки машинобудівних підприємств у цілому; запропонувати підходи для усунення існуючих загроз економічній безпеці.

Процес організації економічної безпеки дуже складний та містить багато факторів і заходів, які повинні здійснюватися точно, послідовно, вчасно. Сюди входять такі заходи та дії: формування корпоративних ресурсів; прогнозування й планування стратегій економічної безпеки; стратегічне планування фінансової та господарської діяльності підприємства в цілому; управління фінансово-господарською діяльністю; ретельний аналіз рівня економічної безпеки підприємства й його загальне оцінювання [7].

Ці чинники безпосередньо впливають на стан економічної безпеки машинобудівних підприємств та на тенденції розвитку самої галузі. Неналежне їх виконання загрожує економічній безпеці як одного підприємства, так і економіці держави в цілому.

Загрозами економічній безпеці України є наявні чи потенційні дії, які ускладнюють або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної систем, національних цінностей, життєзабезпечення нації й окремої особи.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Методологічну і теоретичну основу дослідження складають праці, присвячені розгляду й аналізу стану економічної безпеки підприємств вітчизняних та зарубіжних учених і науковців: Л. І. Абалкіна [1], В. Н. Амітана [2], О. В. Ареф'євої [3], О. В. Баженової [4], М. О. Бокулевої [5], Л. М. Ганущак-Єфіменко [6], В. М. Гаєця [7], М. Д. Домашенко, О. М. Івченка [8], І. І. Каліної [9], Н. П. Карачиної [10], А. В. Козаченка [11], А. Б. Котюка [12], О. Ю. Литовченка, А. Н. Ляшенка, Г. В. Михайлика [13], В. П. Пономарьова, О. В. Прокопенка [14], В. М. Чубая [15].

У наукових дослідженнях авторів обґрунтовано засади забезпечення, управління та оцінювання економічної безпеки підприємства, розроблено класифікаційні ознаки елементів системи економічної безпеки, розглянуто рівні безпеки підприємств тощо.

Науковці наголошують на необхідності підтримки безпеки за такими критеріями: інформаційними, силовими, фінансово-економічними [7].

Основний матеріал і результати. Економічна безпека підприємства – це стан захищеності підприємства від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів і загроз, які можуть дестабілізувати роботу підприємства; економічна безпека підприємства забезпечує реалізацію його комерційних інтересів та цілей діяльності [3]. Головна мета забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в досягненні максимальної стабільності функціонування, створенні перспектив зростання для реалізації бізнес-цілей незалежно від об'єктивних і суб'єктивних загроз.

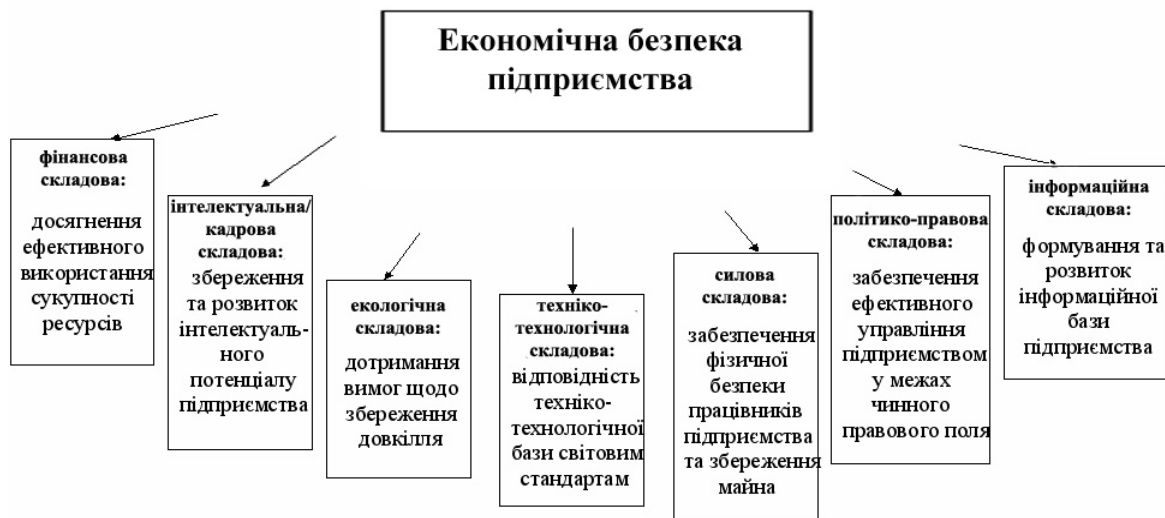

Рис. 1. Основні функціональні складові економічної безпеки підприємства

Одним із головних показників ефективної діяльності підприємства є його конкурентоспроможність. Критеріями для визначення конкурентних переваг є ключові чинники успіху діяльності підприємства. Групи критеріїв: ринкова позиція, яка виражається через ринкову частку та тенденцію її зміни; позиція підприємства щодо витрат (на постачання, виробництво, товаропросування, товаропродаж); відомість торгової марки й комерційна розповсюдженість; економічні, управлінські компетенції та технологічна майстерність; рентабельність та фінансова могутність [12].

Конкурентні переваги певного підприємства залежать також від його стратегічних цілей. Конкурентна перевага повинна відповідати таким вимогам: забезпечувати унікальність марки порівняно з конкуруючими протягом тривалого часу; задовольняти специфічні потреби цільової групи споживачів; базуватися на специфічних здібностях і ресурсах підприємства.

Неможливість та нездатність реалізації випущеної продукції, товарів, послуг призводить до того, що підприємство не має змоги отримувати прибуток і бути конкурентоспроможним. Ці негативні реалії свідчать про те, що підприємство належним чином не налагодило економічну безпеку підприємства, тобто підприємство нездатне протистояти та захистити себе від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Загрози – це певні зміни в зовнішньому або внутрішньому середовищі підприємства, які призводять до небажаних наслідків та змін предмета безпеки. Збитки – найбільш небажані зміни якостей предмета безпеки, зниження його цінності для підприємства, його повна втрата.

Стратегічна безпека машинобудівного комплексу орієнтована на: усунення існуючих загроз або запобігання їх виникненню; запобігання впливам існуючих або можливих загроз на предмет безпеки; відновлення збитку.

Економічна безпека машинобудівного комплексу – основна складова національної безпеки всієї країни. Ми можемо говорити про те, що сьогодні машинобудування є основою економіки держави в цілому, саме воно займає провідну роль у створенні матеріально-технічної бази. Також машинобудування впливає на трансформацію, удосконалення науково-технічного облаштування та прогресу.

Українська машинобудівна промисловість охоплює близько 20 спеціалізованих галузей, які можна об'єднати в такі основні групи:

- група галузей інвестиційного машинобудування (важке машинобудування); розвиток галузей залежить від інвестиційної активності металургійного, будівельного, енергетичного, транспортного комплексів;

- група підприємств тракторного та сільськогосподарського машинобудування, машинобудування для переробних галузей і підприємств легкої промисловості; ця група залежить від платоспроможності сільгоспвиробників, переробників сільськогосподарської продукції та попиту населення;

- залізничне машинобудування, яке спрямоване на задоволення попиту залізничного господарства країни;

- автомобілебудівна галузь; випуск продукції цієї групи залежить від попиту споживачів (виробництво легкових автомобілів) та від потреб підприємств, фірм, виконавчих органів влади (виробництво вантажівок й автобусів);

- група наукомістких галузей, що розвиваються за потребами інших галузей промисловості: електротехніка, приладо- та верстатобудування.

Сучасний український машинобудівний комплекс потребує збільшення кількості фахівців нового профілю, працівників нових професій. У глобальному плані це пов'язано з модернізацією устаткування й технологій, розширенням обсягів виробництва та номенклатури випущеної продукції, освоєнням нових ринків збуту.

Внутрішніми проблемами машинобудівного підприємства є: відтік кадрів; фізичне старіння кадрів; низька кваліфікація кадрів; суміщення основної діяльності з роботою в інших організаціях, у результаті чого – низькі віддача робітника та продуктивність праці; витік конфіденційної інформації за межі підприємства [3].

Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління машинобудівними підприємствами безпосередньо залежить від таких основних позицій: моніторингу соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств; діагностики функціонування організаційно-економічного механізму ефективного управління машинобудівними підприємствами; оцінки можливостей удосконалення організаційно-економічного механізму управління машинобудівними підприємствами; розробки програми вдосконалення організаційно-економічного механізму управління машинобудівними підприємствами; оцінки запропонованого організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємствами; упровадження програми вдосконалення організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності підприємств України [8].

Крім цього, важливою є також кадрова безпека, адже продуктивна зайнятість працівників підприємства безпосередньо впливає на його рентабельність та прибутковість.

Кадрова безпека – це складова економічної безпеки (поряд з іншими – фінансовою, силовою, інформаційною, техніко-технологічною, правовою, екологічною); це домінуюча складова системи безпеки підприємства, адже пов'язана з персоналом; це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку всього підприємства, ризикам та загрозам, пов'язаним з інтелектуальним потенціалом кадрів і трудовими відносинами в цілому [3].

До кадрової безпеки входять такі складові: безпека життєдіяльності (здоров'я, фізична безпека); соціально-мотиваційна безпека (фінансова, кар'єрна, адміністративна безпека); професійна безпека (безпека праці, пенсійно-страхова безпека, безпека володіння сучасними знаннями); антиконфліктна безпека (патріотична безпека, психолого-комунікаційна безпека) тощо.

Кадрову безпеку розглядають як процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства за рахунок ризиків, загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами [1; 3; 4]. Приклади основних негативних впливів на економічну безпеку підприємства: недостатня кваліфікація працівників

певних структурних підрозділів; небажання та нездатність приносити максимальну користь підприємству.

Рис. 2. Основні функціональні складові кадрової безпеки

Належне існування, функціонування й конкурентоспроможність машинобудівних підприємств залежить також від організаційно-правового забезпечення економічної безпеки. При цьому ми можемо простежити низку проблем: недостатнє керування з боку держави процесами формування сектора малого бізнесу; зменшення рівня активності населення; недосконалість конкурентного середовища та відносин; монополізація ринку; обмеження доступу до ресурсів і прав діяльності підприємств; корумпованість владних структур, бізнес-структур; криміналізація влади тощо.

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що економічна безпека підприємств – головний механізм забезпечення нормального функціонування та подальшого розвитку підприємництва в економіці. Систему економічної безпеки машинобудівного підприємства складають такі фактори: інтелектуальна безпека; кадрова безпека; фінансова безпека; інформаційна безпека; соціальна безпека; правова безпека.

Під час дослідження було схарактеризовано й обґрунтовано основну функцію кадрової безпеки. Ми виявили, що вона є домінуючою складовою системи безпеки підприємства. Кадрова безпека – це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку всього підприємства, ризикам та загрозам, пов'язаним з інтелектуальним потенціалом кадрів і трудовими відносинами в цілому. До кадрової безпеки підприємства входять: безпека життєдіяльності (здоров'я, фізична безпека); соціально-мотиваційна безпека (фінансова, кар'єрна, адміністративна безпека); професійна безпека (безпека праці, пенсійно-страхова безпека, безпека володіння сучасними знаннями); антиконфліктна безпека (патріотична безпека, психолого-комунікаційна безпека) тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абалкин, Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Албакин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4 – 13.
2. Амитан, В. Н. Экономическая безопасность: концепция и основные модели / В. Н. Амитан // Экономическая кибернетика. – 2000. – № 3 – 4. – С. 13 – 20.
3. Ареф'єва, О. В. Кадрова складова в системі економічної безпеки машинобудівних підприємств / О. В. Ареф'єва, О. Ю. Литовченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11 (89). – С. 95 – 100.
4. Баженова, О. В. Аналіз стану економіки України в контексті її економічної безпеки / О. В. Баженова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Донецк: ДонНУ, 2004. – С. 839 – 845.
5. Бокулева, М. О. Ціна споживання машинобудівної продукції як інструмент зближення інтересів виробників і споживачів / М. О. Бокулева // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11 (89). – С. 101 – 106.
6. Ганущак-Єфіменко, Л. М. Імітаційна модель управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств машинобудівної галузі / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6 (96). – С. 73 – 79.
7. Гаєць, В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В. М. Гаєць. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
8. Івченко, О. М. Організація співпраці суб'єктів господарювання з органами державного контролю та нагляду в побудові системи економічної безпеки підприємства / О. М. Івченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6 (96). – С. 91 – 96.
9. Каліна, І. І. Організаційно-економічний механізм ефективного управління машинобудівними підприємствами / І. І. Каліна // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 9 (123). – С. 130 – 134.
10. Карачина, Н. П. Концепція розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств в контексті безпеки їхньої економічної поведінки / Н. П. Карачина // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3 (113). – С. 115 – 130.
11. Козаченко, А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм ее обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
12. Котюк, А. Б. Оцінювання організаційних структур управління автомобілебудівними компаніями / А. Б. Котюк // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11 (89). – С. 120 – 129.
13. Михайлик, Г. В. Конкурентні переваги та шляхи їх формування на машинобудівних підприємствах України / Г. В. Михайлик // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11 (89). – С. 130 – 136.
14. Прокопенко, О. В. Аналіз методів оцінки стану економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / О. В. Прокопенко, М. Д. Домашенко // Проблеми науки. – 2011. – № 5. – С. 22 – 25.
15. Чубай, В. М. Факторна модель оцінювання конкурентоспроможності машинобудівних підприємств / В. М. Чубай // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6 (96). – С. 156 – 163.

УДК 334.71

Череп Алла Василівна, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету. Запорізький національний університет. **Степаненко Олександра Володимирівна**, студентка Запорізького національного університету. **Теоретико-методичні основи забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств**. Розглянуто сутнісні характеристики, чинники економічної безпеки машинобудівного підприємства. Досліджено мету, показники, заходи щодо забезпечення процесу організації економічної безпеки на підприємствах у сучасних умовах їх розвитку. Проаналізовано існуючі концепції розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств з урахуванням безпеки їх економічної поведінки. Схарактеризовано та обґрунтовано основну функцію кадрової безпеки як складової економічної безпеки машинобудівних підприємств у цілому. Запропоновано методичні підходи для усунення існуючих загроз економічній безпеці.

Ключові слова: машинобудування, економічна безпека, кадрова безпека, загрози економічній безпеці, конкурентні переваги підприємства.

УДК 334.71

Череп Алла Васильевна, доктор экономических наук, профессор, декан экономического факультета. Запорожский национальный университет. **Степаненко Александра Владимировна**, студентка Запорожского национального университета. **Теоретико-методические основы обеспечения экономической безопасности машиностроительных предприятий.** Рассмотрены существенные характеристики, факторы экономической безопасности предприятия. Исследованы цель, показатели, меры по обеспечению процесса организации экономической безопасности на предприятиях в современных условиях их развития. Проанализированы существующие концепции развития отечественных Машиностроительных предприятий с учетом безопасности их экономического поведения. Охарактеризована и обоснована основная функция кадровой безопасности как составляющей экономической безопасности машиностроительных предприятий в целом. Предложены методические подходы к решению существующих угроз экономической безопасности.

Ключевые слова: машиностроение, экономическая безопасность, кадровая безопасность, угрозы экономической безопасности, конкурентные преимущества предприятия.

UDC 334.71

A. V. Cherep, Doctor of Economics, Professor, Dean of the Economics Faculty, Zaporizhzhya National University. **A. V. Stepanenko**, student of Zaporizhzhya National University. **Theoretical and methodical foundations of engineering enterprises economic security.** The article deals with the essential characteristics of the economic security factors. The target indicators, measures to ensure the process of organizing economic security at enterprises in modern conditions of development are studied. The existing concepts of the national engineering enterprises development with regard to the safety of their economic behavior are analyzed. The main function of security personnel as part of the economic security of the engineering enterprises in general is described and justified. Methodical approaches to managing the threats to economic security are suggested.

Keywords: engineering, economic security, personnel security, economic security threats, the competitive advantages of the company.